

מיכל בת שאול – האוהבת והבזה

ארז כהן

לע"נ ידידי נדב אלעד ז"ל

ראשי פרקים:

- א. פתיחה
- ב. מערכת היחסים שבין מיכל ודוד
- ג. דמותה של מיכל – הסתר של ענוה וחסד
- ד. שמחה מהולה בעצב
- ה. עמדת המקרא בויכוח
- ו. הויכוח בהבנת יחס המלך לעם
- ז. רווח הצלה ומלכות מבית רחל
- ח. סיכום

א. פתיחה

מערכת היחסים שבין מיכל ודוד טומנת בתוכה מעשים רבים של גבורה ושפל. כל אחד מבני הזוג, אשר יחד חפצו לגשר על הריחוק שבין משפחותיהם, הראה במצבים שונים על חפצו הרב בקשר ביניהם. דוד נישא לבנו המלך בתמורה לעורלות פלשתים שהרג, מיכל אשר מרדה באביה המלך כאשר מילטה את בעלה מידי, הופרדה מבעלה וניתנה לאיש אחר. הציפייה העזה כי בני הזוג יבנו יחד את בית המלוכה, איננה יוצאת לפועל אף לאחר ששבה מיכל לדוד.

בשעת העלאת ארון ברית ה' לירושלים בזה מיכל לדוד ומולידה ויכוח סוער. במאמר זה אנסה לענות על השאלה "כיצד מיכל האוהבת עד כדי חירוף נפש, בזה לדוד בקלון כה גדול?"

ב. מערכת היחסים שבין מיכל ודוד

ניתן לראות במערכת היחסים שבין מיכל ודוד כפי שעולה מן הפסוקים מספר שלבים:

לראשונה מוזכרת מיכל כאשר מוצגת משפחתו של שאול המלך: **"ויהיו בני שאול יונתן וישׁוּי ומלכי שׁוע ושׁם שתי בנתיו שם הבכירה מרב ושם הקטנה מיכל"** (שמואל א, יד, מט). מיכל היא הצעירה מיוצאי חלציו של שאול המלך.

1. ברצוני להודות לחברי היקרים והרבים אשר סיעוני בכתיבת מסה זו.

כבר בפעם השניה בה מוזכרת מיכל, נעשה הדבר תוך חשיפת תחושותיה לדוד². **"ותאהב מיכל בת שאול את דוד ויגדו לשאול וישר הדבר בעיניו"** (שמואל א', יח, כ, וכן שם, שם, כח). שאול, אבי מיכל מנצל אהבה זו למניעיו האינטרסנטים. שאול חפץ במות דוד, אך מבין כי לא יוכל להרגו בשל צדקתו של דוד³, לכן שולחו שאול ללב מחנה פלשתים, על מנת לבצע משימה בזויה ומסוכנת. משימה זו, גיוס מאה ערלות פלשתים בזמן קצוב, נעטפת כלפי חוץ במעטה תורני, אך בעומקה נחבאת תקוותו של שאול כי יד פלשתים תכה את דוד ולא ידו שלו. **"...אך היה לי לבן חיל והלחם מלחמות ה' ושאול אמר אל תהי ידי בו ותהי בו יד פלשתים"** (שמואל א', יח, יז).

לא זו בלבד כי הסכים דוד להתבזות ולהסתכן במשימה ללא כל ויכוח, הוא אף ביצעה בפחות מהזמן הקצוב תוך הכפלת התנאי מדעתו, **"וישר הדבר בעיני דוד להתחתן במלך ולא מלאו הימים"** (שם, שם, כו) ממעשיו אלו לומדים אנו על רצונו העז של דוד להינשא למיכל⁴.

בפעם השלישית בה מוזכרת מיכל מתעלה אהבתם של הזוג שלב נוסף. בעודה קרועה במרכז העימות בין בית אביה לבין אהובה, ממלטת מיכל את דוד מידי אביה החפץ להרגו⁵ ולמעשה בכך נעשית מורדת במלכות ובוגדת בבית אבא - **"ותגד לדוד"**

2. זהו המקום היחיד בתנ"ך שבו נחשפת אהבת נעוריה של אישה לאיש. "אשת חיל" - הרב אבינר, עמ' 191-192.

3. "וירא שאול מלפני דוד כי היה ה' עמו" (שמואל א', י"ח, י"ב), "ויהי דוד לכל דרכו משכיל וה' עמו, וירא שאול אשר הוא משכיל מאוד" (שמואל א', י"ח ט"ו). שאול חזה בנס ניצחונו של דוד על גולית, אך סבר שה' עוזרו כאשר מבצע הוא שליחות למען כלל ישראל, ואילו ישלחהו לשדה פלשתים למניעיו האישיים כגון קנין אישה, אזי לא יהיה ה' בעזרו (זאת למדני הרב אלישע פיקסלר).

4. אף שמפגש הכתובים ניתן לומר שדוד חפץ רק להתחתן עם בת המלך, ולא דוקא במיכל, אמנם קשה לומר על דוד שהתחתן עם מיכל מטעמים אינטרסנטיים גרידא ללא שרצה בה.

5. "וישלח שאול מלאכים לקחת את דוד ותאמר חלה הוא, וישלח שאול את המלאכים לראות את דוד לאמר העלו אתו במטה אלי להמתני" (שם יד-טו). המלך חפץ להרוג את דוד וכך הורה לאנשיו לעשות, אך מיכל פעלה בניגוד להוראתו זאת וכך הצילה את דוד. מזימתו של שאול היתה להרוג את דוד באותו הלילה, אך ביקש להביאו אליו אולי משום שרצה להצטייר בעיני העם ובעיני דוד כמי שחפץ בישור ההדורים. יש האומרים כי חפץ היה לחזות במות דוד בכדי להיות בטוח שהרגו (ילקוט מעם לועז שם בשם ר"י ד' אקוסטה). יש להדגיש כי מערכת היחסים שבין קרובי דוד ובית שאול הולכת ומתדרדרת ומיכל נעשית כלואה בניהם.

על מנת להרחיב את היריעה ולחוש מעת מהרגשותיו של דוד בעת זו יש לעיין במזמור נ"ט בתהילים.

מיכל אשתו לאמר, אם אינך ממלט את נפשך הלילה מחר אתה מומת, ותוד מיכל⁶ את דוד בעד לחלון" (שמואל א' יט, יא - יב).

הפעם הרביעית בה מוזכרת מיכל היא כאשר שאול שם קץ לקשרו המשפחתי עם דוד⁷. שאול מבין כי בניגוד למחשבתו הראשונה, הקשר בין מיכל לדוד לא ישרת את מזימתו להיפרע מדוד ואף להפך, אהבתה של מיכל מעניקה חסות לדוד ובכך מבזה ומחלישה את הממלכה. על כן מחליט שאול להפקיע את נשואי ביתו, נוטלה מידי דוד ומוסרה בידי פלטי בן ליש.

בעת זו, מיכל פסיבית לחלוטין, מכיוונה לא נשמע דבר⁸. לעומתה דוד מגדיל לעשות, לא זו בלבד שלא בא בטרוניה על צעדו זה של שאול, אלא הוא אף נושא נשים נוספות - **"ואת אחינעם לקח דוד... ושאל נתן את מיכל בתו אשת דוד לפלטי בן ליש..."** (שמואל א' כה, מג-מד)

ניתן לומר כי במעשה זה משיב דוד מלחמה לשאול. ע"י לקיחת נשים נוספות מנסה דוד להוכיח כי הפרדתו ממיכל לא פגעה בו כלל וכלל⁹.

התפנית בעמדתו של דוד החלה כאשר פונה אליו אבנר לאחר מות שאול במטרה לאחד את הממלכה.

"וישלח אבנר מלאכים אל דוד... לאמר, כרתה בריתך אתי והנה ידי עמך להסב אליך את כל ישראל. ויאמר טוב אני אכרת אתך ברית, אך דבר אחד אנכי שואל מאתך לאמור לא תראה את פני כי אם לפני הביאך אות מיכל בת שאול בבואך לראות את פני" (שמואל ב', ג', יב-יג). כתנאי מקדים לכריתת הברית עם אבנר, עוד טרם פרטי המשא ומתן דורש דוד את מיכל. לא זו בלבד, דוד איננו מסתפק בדבריו הקשים אשר הופנו לאבנר ופונה גם לאיש בושת¹⁰. **"וישלח דוד מלאכים אל איש**

6. יש לציין כי בכל מקום בו יוזכר שמה של מיכל יהיה זה בזיקה לאביה בזו הלשון - **"מיכל בת שאול"**, אך במקור זה אין הדבר כן מפני שבו מפירה היא את הוראת אביה ומנתקת עצמה ממרותו. עניין זה יורחב בהמשך דברינו, בפרק 'הויכוח בהבנת יחס המלך להעם'.

7. הרב אבינר מפרש כי כעונש על מעשה הצלת דוד, נישואיהם של מיכל ודוד מופקעים בידי המלך, עיין **"אשת חיל"** עמ' 198.

8. ניתן להסביר כי דווקא השתיקה וחוסר התגובה הם הם המעידים על הכאב. הקושי והשבר רב עד כדי שאיננו יכול להתבטא במילים. (כך מצינו באברהם אבינו, שמרוב אהבתו וצייתנותו לה' לא אמר דבר בשלושת ימי הליכתו להר המוריה, עיין עולת ראייה א' עמ' פז' ד"ה **"ביום השלישי"**).

9. עם זאת יש לצפות כי דוד יפנה למיכל מאחורי הקלעים ע"מ להדגיש בפניה כי אין תוקף אמיתי לפרידתם וכי מן האמת חפץ הוא בה ולא באחרות שנשא, אך כנראה חש דוד איום גובר והולך על חייו מצד שאול וביתו ולא היתה לו אפשרות להגיע אל מיכל.

10. נצר לבית שאול, בעל הסמכות הפורמלית לישום בקשת דוד.

בשת בן שאול לאמר תנה את אשתי¹¹ את מיכל אשר ארשתי לי במאה¹² ערלות פלשתים (שמואל ב', ג', יד).

לפתע דוד נעשה אקטיבי. בהתעקשות זו נוהג דוד ככהן הגדול, בתחילה "וכפר בעדו ובעד ביתו" – איחוד ביתו שלו ורק לאחר מכן "ובעד כל ישראל" איחוד בית ישראל¹³.

נחרצותו וחדות דבריו נשאו פרי - מיכל שבה אליו מידי פלטי אשר מלווה אותה בבכי ובתמרורים¹⁴.

הפעם הבאה בה מוזכרים מיכל ודוד יחד, היא בשעת העלאת הארון לירושלים. דווקא בשעתו הגדולה של דוד בעת הגשמת חלומו, המרקם הדק שביחסיו עם מיכל מתנפץ בויכוח סוער.

הכתוב לא חוסך במלים בדבר שמחתו של דוד בעת מעמד זה. נוכח זאת ניצבת מיכל משקיפה בעד החלון בריחוק ובזה לדוד על התנהגותו בשעה זו "...ומיכל בת שאול נשקפה בעד החלון ותרא את המלך דוד מפזז ומכרכר לפני ה' ותבו לו בלבה" (שמואל ב', ו', טז).

מתוך שמחה והתלהבות מן היום הנשגב בו חונך דוד בית לאלוקי ישראל מגיע הוא לברך את ביתו. כנגדו יוצאת מיכל ומבקרת אותו בחריפות "וישב דוד לברך את ביתו, ותצא מיכל בת שאול לקראת דוד ותאמר מה נכבד היום מלך ישראל אשר נגלה היום לעיני אמהות עבדיו כהגלות נגלות אחד הרקים" (שם, שם, כ') דוד לא מהסס ומשיב "ויאמר דוד אל מיכל לפני ה' אשר בחר בי מאביך ומכל ביתו

11. ראוי לשים לב כי זאת הפעם הראשונה אשר בה מכנה דוד את מיכל בשם "אשתי", וכן מדגיש כי היא אשתו מתוקף מעשהו - הבאת מאה עורלות הפלשתים. לעומת זאת בפניה לאבנר הדגיש את היותה "בת שאול" כיון שחזרתה של מיכל כבת שאול יכולה לעזור לכוונותיו של אבנר להמליך את דוד על כל ישראל.

12. רד"ק בפרושו עומד על השאלה מדוע דוד מזכיר כי ארש את מיכל בעורלות הפלשתים, עיין שם. כמו כן דוד טוען כי ארש את מיכל במאה עורלות פלשתים ולא מאתים כפי שהיה בפועל וזאת משום שדוד חפץ לחדד את דבריו מתוקף ההסכם שהיה בינו לשאול, שעל פיו מיכל שיכת לו. העובדה שדוד הוסיף עוד מאה עורלות אין בכוחה לבטל הסכם זה.

13. "אשת חיל" הרב אבינר 201 (ע"פ הפסי' בויקרא טז ו'). (לפי מה שכתבנו לעיל בהערה 11 ניתן למצוא הסבר אחר מדוע התנה דוד את עזרתו של אבנר בהחזרת מיכל).

14. "וישלח איש בושתי ויקחה מעם איש מעם פלטיאל בן ליש, וילך איתה אישה הלך ובכה אחריה" (שם, ט"ו-ט"ז). רק במקומו נקרא שמו "פלטיאל" ובשאר המקומות פלטי, זאת על מנת ללמדנו כי "פלטו האל מן העבירה" על שלא שכב עימה. התוספות בשבת יג: ד"ה "מטה חדא" מדגיש כי פלטי ומיכל לא התייחדו.

ראוי להדגיש כי רק בגלל שמירת אמונתה של מיכל, כך שלא נאסרה עליו, יכול היה דוד לדרוש שתשוב אליו.

לצות אתי נגיד על עם ה' על ישראל ושחקתי לפני ה', ונקלתי עוד מזאת והייתי שפל בעיני ועם האמהות אשר אמרת עמם אכבדה" (שם, שם, כא - כב).
 לפרשיה זו סוף טראגי - "ולמיכל בת שאול לא היה לה ילד עד יום מותה"¹⁵
 (שם, שם, כג).

מכאן ואילך מיכל אינה נזכרת בכתובים¹⁶, ומערכת היחסים בין דוד ומיכל מסתיימת מבחינת המקרא בכך שלמיכל לא היה זרע והמשך מלכות בית דוד לא בא ממנה.

ג. דמותה של מיכל – הסתר של ענוה וחסד

בבואנו לאפיין את דמותה של מיכל לאור דברינו עד כה, נתקלים אנו בקושי רב מצד הכתוב אשר כאמור, אינו חושף את עולמה הפנימי. חז"ל פותחים בפנינו צוהר לתוך עולמה הנפשי של מיכל ומציגים מספר תכונות השופכות אור על אישיותה.
 כבר משורשה ינקה מיכל את מידת הצניעות. ביתו של שאול מתאפיין בעיני חז"ל כסמל לצניעות שראשיתה ברחל אימנו¹⁷ והמשכה אף עד אסתר המלכה¹⁸. עם הופעתו של שאול במקרא מתלווה אליו מידת הצניעות¹⁹ אשר הופכת לנחלתם של כל בני ביתו, ובלשון המדרש: "אמרו עליהם על בית שאול שלא ראו אותם לא עקב ולא גודל"²⁰. בתוך מציאות זו גדלה מיכל.

במסכת מגילה הגמרא מפרשת כי "מיכל בת שאול טימאה בראיתה"²¹ על כך מבאר המהרש"א²²:

15. ואף שבפעם האחרונה בה מוזכרת מיכל מצוין כי היו לה בנים, "ויקח המלך... ואת חמשת בני מיכל בת שאול... ויתנם ביד הגבעונים ויקיעם..." (שמואל ב', כא, ח-ט). נחלקו הפרשנים מהי כוונת הפסוקים, עיין סנהדרין (כא). במחלוקת שם כיצד התממש עונשה של מיכל, ישנם מפרשים המסבירים כי ביום מותה ילדה, יש מפרשים כי לפני פרשית העלאת הארון ילדה, אך מפשט הפסוקים עולה כי אין אלו ילדיה שלה, אלא ילדיה של מרב אשר גידלה מיכל. בעבודתנו נסתמך על דעה זו. ראה דברנו לקמן "דמותה של מיכל – הסתר של ענוה וחסד".

16. למעט האזכור של חמשת בני מיכל שדובר בו לעיל.

17. אימו של שבט בנימין שאליו משתייך שאול. על כך נרחיב בהמשך דברינו.

18. "בשכר צניעות שהיתה בו בשאול זכה ויצא ממנו אסתר" מגילה יג.:

19. "וילכד שאול בן קיש ויבקשהו ולא נמצא... וישאלו עוד בה' הבא עוד הלם איש ויאמר ה' הנה הוא נחבא אל הכלים" (שמואל א' י כא-כב) וכמו כן "ויאמר שאול אל דודו הגד הגיד לנו כי נמצאו האתנות ואת דבר המלוכה לא הגיד לוי" (שמואל א' י טז) וכן בעוד מקומות ואכמ"ל.

20. ירושלמי סנהדרין פרק ב דף כ.

21. מגילה טו.:"תנו רבנן רחב בשמה זינתה, יעל בקולה, אביגיל בזכירתה, מיכל בת שאול בראיתה" זאת מפאת יופיה, כי כל שהביט בה נטמא בטומאת קרי.

22. שם.

"דלא רצתה לצאת מביתה שלא יראנה שום אדם וכעניין 'כל כבודה בת מלך פנימה', דאפילו אישה בת מלך כמו מיכל כל כבודה פנימה – שלא יראנה אחר".
 כונת הדברים היא כי מעבר להיותה יפה עד מאוד, החמירה על עצמה בצניעותה. הטומאה אשר נגרמה על ידיה בעקיפין הטרידה את מנוחתה ועל כן נסתרה מעיני כל. מתוך מעשיה אלו הפכה מיכל לצנועה שבצנועים – הצנועה שבבית שאול.
 מעבר לתכונת הצניעות של מיכל עצמה, בהחלט יתכן כי העובדה שכל חייה שהתה בחברתם של שלושה ענווים – שאול אביה, יונתן אחיה ודוד בעלה השפיעו על אופיה.
 חז"ל במאמרם מבליטים תכונה נוספת באישיותה של מיכל, תכונת החסד. לאחר מות אחותה מירב, קיבלה מיכל על עצמה לגדל את ילדיה היתומים²³. בנוסף לכך, שלא כנשים אחרות, הקפידה מיכל על מצוות תפילין²⁴ למרות שהיא מצוות עשה שהזמן גרמא ונשים פטורות ממנה²⁵. מצוה זו דורשת את נקיות הגוף וזכות המחשבה²⁶ ומסתבר כי מיכל, במדרגתה הנעלה, יכלה לקיימה על אף שלא צוותה.
 מכל האמור לעיל, מתגלה אישיותה של מיכל כצנועה ובעלת חסד המקפידה במצוות.
 לאור תכונות אלו היינו מצפים להתנהגות אחרת ממיכל ביחסה לדוד בעת העלאת הארון, ומתחדדת ביתר שאת שאלתנו כיצד בזה מיכל לדוד בעלה.

ד. שמחה מהולה בעצב

מריבתם של מיכל ודוד היא על רקע סיפור העלאת הארון לירושלים. על יום זה חלם דוד במשך זמן רב. כיסופיו העזים למציאת משכן קבע לארון הברית מוצאים ביטוי במספר מקומות במקרא²⁷. כך בספר תהילים: "אם אבוא באהל ביתי אם אעלה על ערש יצועי אם אתן שנת לעיני לעפעפי תנומה **עד אמצא מקום לה' משכנות לאביר יעקב** הנה שמעונה באפרתה מצאנוה בשדה יער **נבואה למשכנותיו נשתחוהו להדום רגליו קומה ה' למנוחתך אתה וארון עוזך**"²⁸.

23. סנהדרין כא.

24. עירובין צו. (בירושלמי ברכות פ"ב ה"ג נאמר כי מחו בה חכמים בניגוד לבבלי שם, אך נראה שעשו כן על מנת שלא יהפוך מנהג זה לנחלת הכלל).

25. משנה ברורה סימן ל"ח סעיף ג'.

26. עיין משנה ברורה סימן ל"ח סעיף ד' ס"ק י"ג-י"ד.

27. עיין לדוג' שמואל ב ז.

28. תהילים קל"ב ג' - ח'.

דוד כושל בנסיונו הראשון להעלות את הארון לירושלים בעקבות מעשהו של עוזה²⁹, ברם הוא לא חוזר משבועתו אלא מתקן את המעוות ושב ומעלה את ארון ברית ה' לירושלים בפעם השניה, ביתר עוז.

הנה חלומו של המלך דוד הולך ומתגשם - **"דוד וכל בית ישראל מעלים את ארון ברית ה' בתרועה ובקול שופר"** (שמואל ב', ו', טו), רגש השמחה פוקד את בית ישראל, הכל חשים בתחושת הסיפוק מן המאורע ההיסטורי החשוב אשר הם עדים לו - ממלכת דוד חונכת מקום הראוי לארון ה', אשר משמעותו בית אשר ממנו יוכל העם לדרוש את אלוקיו³⁰. למעשה, בעת זו, הולכים ומתאגדים לאחד שני עמודי התווך המבססים את האומה למימוש יעודה כממלכת ה'; מחד ארון ברית ה' מועלה לירושלים ומאידך בית המלוכה אשר סבל מחיכוכים ומריבות ועתה מתאחד משני פלגיו - מיכל (בית שאול) ודוד.

אך שמחה זו נמהלה בעצב כפי העולה מתאורו של הנביא - **"והיה ארון ה' בא עיר דוד ומיכל בת שאול נשקפה בעד החלון ותרא את המלך דוד מפזז ומכרכר לפני ה' ותבז לו בלבה"** (שמואל ב', ו', טז).

דווקא בשעת העלאת הארון (על כרוביו) המסמל יותר מכל את מאמר חז"ל "זכו שכינה ביניהם" במובן הלאומי³¹, פורץ ריב בין המלך והמלכה העומדים בראש ממלכת ה' והמהווים דוגמא לכל שכבות העם. בעוד דוד שב לביתו על מנת לברך את אשתו³², מקבלת מיכל את פניו בנוזיפה צינית המביעה את דעתה על התנהגות המלך: **"ותאמר מה נכבד היום מלך ישראל אשר נגלה היום לעיני אמהות עבדיו כהגלות נגלות אחד הרקים"** (שם כ').

ה. עונשה של מיכל

לפרשת העלאת הארון סוף טראגי. הציפיות לבן אשר יאחד את הסכסוך ביו שני הבתים נגוזו.

בגמרא סנהדרין (כא.) מובא:

"הכתיב 'ולמיכל בת שאול לא היה לה ולד עד יום מותה' (ש"ב ו, כג)...ואמר רב

יהודה ואיתימא רב יוסף שקלתה מיכל למיטרפסה".

ומבאר רש"י במקום:

"אמר רב שקלה מיכל למטרפסה - זה היה פרעון הטאתה...".

29. אשר אחז בארון ה' ועל כך נענש - "וישלח עוזה אל ארון האלוקים ויאחז בו כי שמטו הבקר ויחר אף ה' בעוזה ויכהו שם" (שמואל ב', ו, ו).

30. כפי שמפרש הרד"ק שם, פסי יז' - "עתה כשהעלה דוד [את הארון] לירושלים וידעו כי שם ישכון עדי עד, כי קבלה היתה בידם כי ירושלים עיר הקודש ושם יבנה בית המקדש".

31. ראה "חמדת הארץ" א' הרב יוסף כרמל "ואם אמהות אשר אמרת עימם אכבדה" עמ' 221.

32. "וישוב דוד לברך את ביתו" "ביתו זו אשתו" ע"פ הבבלי יומא ב...".

חז"ל מבינים כי דברי הפסוק "ולמיכל לא היה ילד עד יום מותה" הם העונש על ביזוי דוד, שבגללו מיכל אינה זוכה לבן משלה³³. ניתן לפרש כי דוד בתשובתו ניבא לה את עונשה על דרך מידה כנגד מידה במלותיו "וגם האמהות אשר אמרת עימם אכבדה", אותן בנות ישראל שאת קוראת להן אמהות (שפחות), אינן אלא אימהות אשר מהן ניבנה עם ישראל. בלשון זו נוגע דוד בחטאה של מיכל ומגן על האימהות שעמן שגתה. מיכל, שזלזלה באמהות ובמלך ישראל, נענשת.

ו. עמדת המקרא בויכוח

לדעת מיכל, מבזה דוד את מלכות ישראל כאשר הוא רוקד עם פשוטי העם. במבט ראשוני נראה כי צודקת מיכל. "כבוד גדול נוהגים במלך"³⁴ ולכאורה לא ראוי שינהג המלך כפשוטי העם. אין מן הכבוד ל"מלך שמחל על כבודו ואין כבודו מחול"³⁵ לרדת מכס המלכות עד כדי סמיכות רבה לנתיני העממיים. אמנם נראה שהמקרא איננו מצדד בדעתה של מיכל, ומעביר מסר זה ללומד דרך הפסוק הנועל את הפרשה – "ולמיכל בת שאול לא היה ילד עד יום מותה", ע"פ חז"ל שדבריהם הובאו בפרק הקודם.

ניתן לראות רמז להתנהגותו ההולמת של דוד אף בשמו המוזכר עשר פעמים³⁶ בפרשת העלאת הארון ונראה כי בעקביות זו בא הכתוב ללמדנו על צדקתו של דוד. הכתוב מעביר מסר כי דוד עיקר הפרשיה, הוא המתבר את עם ישראל עם אלוקיו וזאת בזכות מעמדו הרם, הן הרוחני והן הסוציאלי. בנוסף לזאת, בפרשיה מתואר פרט יחודי מתוך בגדיו של דוד – "ודוד חגור אפוד בד" (שם ו' יד').

שלוש דמויות יצוגיות מוזכרות בתנ"ך כי חגרו אפוד בד: שמואל³⁷ כהני נוב³⁸ ודוד³⁹.

הרד"ק מפרש⁴⁰: "נראה כי הגדולים בעובדי ה' היו לובשים זה המלבוש".
וכן הרמב"ם כתב:

33. עיין הערה 15.

34. עיין רמב"ם ה' מלכים פרק ב'.

35. שם ה' ג'.

36. ש"ב ו – בפסוקים יד (פעמיים), טו, טז, יז (פעמיים), יח, כ (פעמיים), כא.

37. ש"א ב, יח.

38. ש"א כב, יח.

39. בפרשתנו ובדברי הימים א טו, כז.

40. שמואל א כב יח.

"אפוד זה היו חוגרים אותו בני הנביאים ומי שהוא ראוי שתשרה עליו רוח הקודש, להודיע כי הגיע זה למעלת כהן גדול שמדבר ע"פ האפוד והחושן ברוח הקודש"⁴¹. מדברים אלו למדים אנו כי לא זו בלבד שדוד איננו מבזה את מלכותו, אלא אדרבה, נופח קדושה בה ומקרב את פשוטי העם לעבודת ה' - "**עימם אכנדה**"⁴². דברי הימים מתגלה לנו פרט נוסף מלבושו של דוד - "ודוד מכרבל במעיל בוץ" (ד"ה א טו, כז).

דומני כי בכתיבת פרוט מלבושי דוד מדגיש הכתוב כי נבדל הוא מפשוטי העם כיאה למלכות⁴³.

מעבר לזאת אם נדקדק היטב, ניוכח כי הכתוב מעביר מסר על דברי מיכל, באמצעות הביטוי "**ותצא לקראתו**" המופיע בתנ"ך ארבע פעמים בלבד: בפעם הראשונה מופיע הביטוי בין לאה ויעקב, "ויבא יעקב מן השדה בערב **ותצא לאה לקראתו** ותאמר אלי תבא כי שכר שכרתוך בדודאי בני וישכב עמה בלילה" (בראשית, ל, טו).

ביטוי זה חוזר פעמיים בפרשיית יעל וסיסרא: בראשונה "**ותצא יעל לקראת סיסרא** ותאמר אליו סורה אדוני סורה אלי את תירא ויסר אליה האהלה ותכסהו בשמיכה" (שופטים ד, יח) ובשניה "והנה ברק רודף את סיסרא **ותצא יעל לקראתו** ותאמר לו לך ואראך את האיש אשר אתה מבקש ויבא אליה והנה סיסרא נופל מת" (שם, כב).

התנ"ך משתמש פעם נוספת בביטוי זה כאשר שב יפתח לביתו: "ויבא יפתח המצפה אל ביתו והנה בתו **יוצאת לקראתו** בתופים ובמחולות" (שופטים יא, לד). מסתבר כי בתנ"ך כולו מלבד פרשתנו, פרשית העלאת הארון, זה הביטוי מציין שמחה ואושר. תמיד היוצא מפגין בפעולתו זו את כיסופיו לרעו שזה עתה הגיע⁴⁴, אך אצלנו השקפתה של מיכל מביעה את ההפך.

מיכל אשר מילטה את דוד "בעד החלון" במסירות נפש, היא אשר בזה לו עתה "בעד החלון". תכלית יציאתה היתה לכאורה תוכחתה המבזה, כדברי המדרש: "לאחר שנפטרו כל ישראל ממנו נפנה לברך את ביתו ולשמחה מרוב שמחת הארון **יצאת מיכל לקראתו וביזתהו** על שבזה עצמו לכבוד הארון לעיני הנשים שנאמר "וישב דוד לברך את ביתו" (שמואל ב, ו) וגוי לא הניחתו ליכנס לתוך הבית **אלא**

41. עיין הלכות "כלי המקדש" לרמב"ם י"ג.

42. עיין רבי יהונתן אייבשיץ זצ"ל, יערות דבש, דרש טז עמודים שבי - שג', הוצאת מכון הספר.

43. את אריג הבוץ מצינו כסממן ליוקרה ועושר המפגין את כבוד המלוכה, עיין אסתר א ו, שם ח טו, וכן מצינוהו לבוש הלויים ד"ה ב ה, יב.

44. כך גם יעל, אשר משתמשת בשמחה כמתודה לביצוע מזימתה - להרוג את סיסרא.

יצאת לחוץ והיתה מקפחתו בדברים ותאמר 'מה נכבד היום מלך ישראל אשר נגלה היום לעיני אמהות עבדיו' ⁴⁵.

מיכל הדוגלת במדיניות ההסתר – הכינוס לבית, לא מניחה לבעלה - ראש ביתה, להיכנס לביתם, אלא יוצאת לחוץ להביע את דעתה הצינית על מעשי מלך ישראל. הבית, המעגל הפנימי המצומצם ביותר למשפחה, נסדק ונחבל דווקא מזו הצנועה שכל כבודה תמיד הופנה פנימה, אל תוך ביתה. מכל אלו אנו למדים על היחס האוהד של המקרא⁴⁶ להתנהגותו של דוד המלך, ושליטת דבריה של מיכל המלכה. עם זאת, עדיין עומדים אנו תמהים כיצד הגיעה מיכל למצב זה של ביזוי.

ז. הויכוח בהבנת יחס המלך לעם

על פניו נראה כי הויכוח בין מיכל לדוד בעת העלאת ארון ה' נסוב ספציפית על מעשהו של דוד ברגע זה, אך יש לומר כי ויכוח זה משקף נקודות הסתכלות שונות של בני הזוג על יחס המלך להעם.

ההבנה זאת תסייע בידינו להשיב על השאלה בה אנו עוסקים. לדעת מיכל, מבזה דוד את מלכות ישראל כאשר הוא רוקד עם פשוטי העם. דוד טוען בפני מיכל טענה כפולה, ראשית כי הוא איננו נגלה לעם כמלך שפל וכאחד הריקים (כפי שאמרה היא), אלא מפזז ומכרכר הוא לפני ה' אשר למולו הכל שווים, הן המלך והן פשוט העם. טענה זו מוצפנת במלים הפותחות את דבריו של דוד **"לפני ה' "** החוזרות פעמיים⁴⁷ ובשניהם המלים מיוחסות אליו. דרך מלים אלו בא הכתוב ללמדנו כי מעשיו של דוד נובעים משמחת המאורע והם נעשים על מנת להלל לפאר ולגדל את כבודו ושמו של ה' בקרב עמו ולא לצורך אחר⁴⁸. עם זאת, מביע דוד את הסכמתו העקרונית כי על מלך לנהוג בריחוק מהעם, ולדאוג לכבודו, אלא שהמלך צריך להבין שהכבוד אינו אישי, ומבחינתו האישית דוד מוכן ל: **"ונקלתי עוד מזאת והייתי שפל בעיני"**.

45. במדבר רבה (וילנא) פרשה ד ד"ה כ.

46. עיין רמב"ם הלכות לולב פ"ח הלכות יג, טו, הפוסק כי יש לשמוח בשמחת בית השואבה כפי שדוד המלך שמח בשעת העלאת הארון. ראוי לציין כי הרמב"ם המדיק בלשונו מצטט בדבריו את הפסוקים המתארים את מעשה דוד בהעלאתו את ארון ה' ומתוך כך אנו למדים כי דוד המלך מהווה מודל לחיקוי עבורנו.

47. ש"ב ו פסוקים יז כא.

48. הרמח"ל מפרש כי דוד מיעט בכבוד עצמו לטובת כבוד שמים. על כך ראה מסילת ישרים פרק יא, וכן בענין שפלותו של דוד ונמיכות רוחו עיין פרק כב.

אף מבחינת מעמד המלך כלפי העם, אומר דוד כיון שהיה זה לפני ה', האמהות מבניות שדבר זה הוא לכבוד המלך, "ועם האמהות אשר אמרת **עמם אכבדה**", ולא נפגע מעמד המלך כלל וכלל.

לכאורה בתשובתו של דוד ישנה השוואה סתמית בינו לבין שאול - "ויאמר דוד אל מיכל לפני ה' אשר בחר בי מאביך ומכל ביתו לצוות אותי **נגיד על עם ה'** על ישראל ושחקתי לפני ה'" (שמואל ב', ו', כא-כב). אך למעשה דוד רומז בתשובתו לדבריו של שמואל לשאול: "ממלכתך לא תקום, ביקש ה' לו איש כלבבו **ויצוהו ה' לנגיד על עמו**" (שמואל א יג, יד)⁴⁹.

דוד מזכיר למיכל כי הוא האדם הנבחר ע"י הקב"ה לעמוד בראש הממלכה במקומו של אביה, ומסתבר לומר כי לא היה נבחר לו היה חשש שימעד במה שמעד שאול, ואין לחשוד בו שממעט בכבוד המלוכה.

לעומת דוד, עמדתה של מיכל נראית איפוא קיצונית ובלתי מתפשרת, היא אינה שמה לב לכך שדוד עסק בעבודת ה', ושהארוע כולו הוא חלק מחגיגות לפני ה', וממילא אין כאן הורדת קרן המלוכה אלא להיפך. כיצד הגיעה מיכל לקיצוניות זאת?

מיכל הצנועה והצדקת, אשר היתה עדה לתלישת מלכות אביה בשל קירבתו ההדוקה אל העם עד כדי חילול דבר ה'⁵⁰, גמלה החלטה בליבה כי היא וביתה שתקים לא ינהגו כבית אביה, אלא תיצור היא חץ בין נתיני העם לבין מוסד המלוכה. כאשר חזתה בדוד המפוזז והמכרכר כאחד מפשוטי העם, חשה כי מועד דוד במקום בו מעד אביה שאול, ומתוך האמת הנוערת בקרבה, מוכיחה מיכל את דוד בצורה קשה ונוקבת, בקיצוניות המובילה לבזיון. יש להדגיש כי ממאוויי ליבה, מאהבתה וצדיקותה היא מוכיחה לדוד.

מיכל אשר כלקח ממעשי אביה, חיה חיי הסתר ופרישות מהעם, מביעה בדרך צינית במעמד העלאת הארון את דעתה על מעשי דוד.

לא לחינם מוזכרת מיכל תמיד ביחס לאביה⁵¹. דומני, כי במלים אלו מצפין הכתוב לקורא את ימי ילדותה של מיכל, חינוכה והאווירה אשר ספגה בנעוריה בבית המלוכה. כאילו מבקש להזכיר בדרך זו את טעויות ממלכת אביה שאול ורצונה העז של מיכל לתקן, להשיג כי לא ישגו בהן שוב.

49. וכן ניתן לומר כי דוד טוען בפני מיכל כי הוא עדיף מאביה מתוקף דברי שמואל הללו - "ויאמר אליו שמואל קרע ה' את ממלכות ישראל מעליך היום ונתנה לרעך הטוב ממך" (שם, טו, כח) ולכן הוא מדגיש בדבריו "אשר בחר בי מאביך".

50. עיין שמואל א טו - שאול חמל על צאן עמלק בניגוד להוראת שמואל בשל קרבתו לעם, וכן שם יג שאול הקריב את העולה בטענה כי העם עזבו, וכן שם יד מה שאול אינו הורג את בנו יהונתן בשל בקשת העם, וכן עיין יומא כב: על ענותו הפסולה.

51. עיין הערה 6.

ח. רווח הצלה ומלכות מבית רחל

ביטויים רבים המצויים בפרשת יחסייהם של דוד ומיכל לקוחים מפרשת יעקב ורחל⁵².

ברור כי לא לחינם משתמש הנביא בביטויים אלו דוקא. הנביא חפץ להציג בפני הקורא את האנלוגיה שבין ההתרחשויות ובכך יציג בפנינו זווית ראייה נוספת למעשה נישואיהם של מיכל ודוד שלא מומש כפי המצופה. נציג את הדברים:

קוי הדמיון וניגוד	דוד ומיכל	יעקב ורחל	אסתר ומרדכי
תיאור הבנות	"ויהיו בני שאול יונתן וישוי ומלכי שוע ושם שתי בנותיו שם הבכירה מרב ושם הקטנה מיכל" (שמואל א יד, מט)	"וללבן שתי בנות שם הגדולה לאה ושם הקטנה רחל" (בראשית כט, יז)	"ויהי אומן את הדסה היא אסתר... ובמות אביה ואימה לקחה מרדכי לו לבת" (אסתר ב, ז)
אשה תמורת עבודה	"ויאמר שאול אל דוד הנה בתי הגדולה מרב אתה אתן לך לאשה אך היה לי לבן חיל והלחם מלחמות ה' ושאול אמר אל תהי ידי בו ותהי בו יד פלשתים" (שם יח, יז)	"הכי אחי במה עבדתני חינם הגידה לי מה משכרתך... ויאמר אעבדך שבע שנים ברחל בתך הקטנה" (שם טו-יח)	-
אהבת בני הזוג	"ותאהב מיכל בת שאול את דוד ויגדו לשאול וישר הדבר בעיניו" (שם, שם, כ)	"ויאהב יעקב את רחל ויאמר אעבדך שבע שנים ברחל בתך הקטנה" (שם, שם, יח)	"ויאהב המלך את אסתר מכל הנשים ותשא חן וחסד לפניו מכל הבתולות וישם כתר המלכות לראשה וימליכה תחת ושת" (שם, שם, יז)

52. ואף ישנו דימיון בין אלו למגילת אסתר אך אין זו השוואה של ממש.

<p>"ובהגיע תור נערה ונערה לבוא אל המלך אחשורוש... כי כן ימלאו ימי תמרוקיהן" (שם, שם, יב)</p>	<p>"ויעבד יעקב ברחל שבע שנים ויהיו בעיניו כימים אחדים באהבתו אתה ויאמר יעקב אל לבן הבה את אשתי כי ימלאו ימי ואבואה אליה" (שם, שם, כ-כא)</p>	<p>"ויגדו עבדיו לדוד את הדברים האלה וישר הדבר בעיני דוד להתחתן במלך ולא מלאו הימים ויקם דוד וילך הוא ואנשיו ויך בפלשתים מאתים איש ויבא דוד את ערלתיהם וימלאום למלך להתחתן במלך ויתן לו שאול את מיכל בתו לאשה" (שם, שם, כו-כז)</p>	<p>מילוי הימים</p>
<p>"ותלקח אסתר אל בית המלך" (שם, שם, ח)</p>	<p>"ויעש יעקב כן וימלא שבע זאת ויתן לו את רחל בתו לו לאשה" (שם, שם, כח)</p>	<p>"ויתן לו שאול את מיכל בתו לאשה" (שם)</p>	<p>נתינת הבת לאשה</p>
<p>"אל תדמי בנפשך להמלט בית המלך" (שם, ד, יג)</p>	<p>"ויגד ללבן ביום השלישי כי ברח יעקב" (שם, לא, כב)</p>	<p>"ותרד מיכל את דוד בעד החלון וילך ויברח וימלט" (שם, יט, יב)</p>	<p>הבריחה</p>
<p>-</p>	<p>"ורחל לקחה את התרפים ותשםם בכר הגמל ותשב עליהם וימשש לבן את כל האהל ולא מצא" (שם, שם, לד)</p>	<p>"ותקח מיכל את התרפים ותשםם אל המטה ואת כביר העזים שמה מראשתיו ותכס בבגד" (שם, שם, יג)</p>	<p>לקיחת התרפים</p>
<p>-</p>	<p>"ויהי בבקר והנה הוא לאה ויאמר אל לבן מה זאת עשית לי הלא ברחל עבדתי עמך ולמה רמיתני" (שם, כט, כה)</p>	<p>"ויאמר שאול אל מיכל למה ככה רמיתני ותשלחי את איבי וימלט ותאמר מיכל אל שאול הוא אמר אלי שלחני למה אמיתך" (שם, שם, יז)</p>	<p>הרמאות</p>

נראה⁵³ כי בכדי לחשוף את אשר הצפין הנביא בשימושו בביטויים אלו, עלינו לעקוב אחר התהוותו של בית ישראל ואחר העומדים בראשו.

יעקב אבינו חפץ ברחל בלבד, האמין כי בית ישראל יתהווה ויתפתח מאם אחת ו"העניין האלוקי"⁵⁴ יועבר דרכה בכל עוזו ללא דופי. בפועל רחל "מסרה סימנים לאחותה"⁵⁵ ובכך הכניסה את לאה כיוצרת פעילה לבית ישראל.

למעשה זה של רחל משמעות כבירה, מעבר לכך שנצרכה רחל להתחלק עם אחותה בבעלה אוהבה, במסירות נפש כבירה זו של מסירת הסימנים⁵⁶, אפשרה רחל את מציאות המשכת המלוכה מאחותה ולא ממנה.

יוסף, על אף היותו בכור האישה האהובה, איננו ראש שבטי י-ה אלא דווקא יהודה⁵⁷. יורשו של יעקב הוא פטר רחמה של לאה ולא של רחל. דווקא מזאת אשר יעקב כלל לא רצה להשיא לאישה, קמה המלוכה והמנהיגות לבית ישראל וכל זאת מכוח צדיקותה של רחל. ראוי לציין בעדינות רבה, כי רחל החמיצה את המלוכה ומסרה אותה במו ידיה לאחותה הבכורה, אף שבפשטות לא עשתה זאת בידיעה ומרצון. (חלילה אין כוונת הדברים כי מעשיה היו שליליים, אדרבה בכך כאמור נחשפת מסירות נפשה של רחל).

את החמצת המלוכה אנו פוגשים שוב אצל מיכל צאצאיתה של רחל. לא לחינם ישנה הקבלה בין שתי התהוויות הבתים הללו אשר מגמת שניהם בניית בית ישראל כראוי. למיכל ודוד ישנה אפשרות להביא לאיחודם לא רק של בתיים הם - בית שאול (מיכל) ובית דוד, אלא אף לאיחוד בית רחל ובית לאה ובכך להעניק לשבט בנימין (אשר כאמור, בית שאול הוא מיוצאי חלציו) את המקום הראוי בראש העם, כפי תכנונם הראשוני של יעקב ורחל אשר לא יצא לפועל.

לו יצויר כי המשך המלכות היה יוצא ממיכל ודוד, אזי המלוכה היתה בידי בית רחל (- מיכל) בשיתוף עם בית לאה (דוד - שבט יהודה) ובכך ההחמצה של בית רחל היתה מתכפרת, אך לדאבונו, בשל טעותה של מיכל לא מתממש זה האיחוד.

בעת העלאת הארון אשר אין שני לו לאות השכינה והדיבוק בה', נכשלת ממלכתם של דוד ומיכל בניסיונה להביא לקרוב העם לקונו. זוג זה איננו מוליד צאצא המאחד בין בית שאול לבית דוד ובשל כך למעשה לא מסתייע בידו לקשר ולאחד את בתי האחיות - רחל ולאה.

מיכל, בית שאול, שבט בנימין ובית רחל כולו נותר מרוחק מהמלוכה - מנותק מהראוי לו.

53. בהבנת משמעות הדבר נועצתי ברב יהודה קליין.

54. עיין כוזרי מאמר א' אות מז'.

55. מגילה יג:.

56. דומני כי ראוי לעיין בענין מסירות הנפש ככלל ומסירות נפשה של רחל בפרט במסת "שליחות" בספר "ימי זיכרון" לגר"ד סולוביצ'יק עמ' 16 - 17.

57. ראובן לא זכה בבכורה על כי חילל יצועי אביו (עיין בראשית מט, ד בראשית ל, טז).

לימים נחזה כי ישועת ישראל צומחת אכן מבית רחל הפגוע. "בימי מרדכי ואסתר בשושן הבירה כשעמד עליהם המן הרשע" מצילים אסתר ומרדכי⁵⁸ את עם ישראל מאבדון⁵⁹.

רווח והצלה עומדים ליהודים מן העלמה הצעירה אשר הגיעה למעמד המלוכה.

ט. סיכום

מיכל בת שאול מאופיינת בעיקר בענוותנותה, ומידת החסד שלה.

יחסה האוהב לדוד מודגש במקרא בצורה בולטת.

לאור נתונים אלו התקשינו כיצד הגיעה מיכל למצב בו בזה לדוד על מעשיו בעת

העלאת הארון לעיר דוד.

כמפתח לפתרון השאלה, יש לעמוד על אופי ממלכתו של שאול – מקום ילדותה

ועיצוב אישיותה של מיכל.

נראה כי מיכל הבינה את כשלון ממלכת אביה אשר נבעה מקירבה לעם, וגמלה

החלטה בליבה כי היא וביתה שתקים יתרחקו מפשוטי העם.

בשעת העלאת הארון כאשר צפתה מיכל מרחוק על דוד רוקד עם פשוטי העם

חשה כי מועד דוד בפגם אשר קרע את ממלכת אביה מידו. בעקבות זאת מוכיחה

מיכל את דוד במילים חריפות המתובלות בציניות.

דוד משיב לה כי בריקודו לפני ה' אין פגיעה בכבודו, לא רק כי הוא עצמו אינו

חושש לכבודו במקרה זה, אלא אף העם מבין שמעשיו לפני ה' מכבדים ומייקרים

את מעמד המלכות ולא להפך. מיכל חטאה בזה שהלכה מקצוניות אחת לאחרת,

ולא הלכה בדרך המלך.

בעקבות דבריה של מיכל לדוד נענשה היא בכך שלא היה לה ילד ועל כן החמיצה

את ההזדמנות לאחד את זרע לאה וזרע רחל, ולהשיב לרחל את בית המלוכה.

58. כאמור ידוע לנו כי אסתר מבית שאול – שבט בנימין, אך בדבר מוצאו של מרדכי ישנה מחלוקת

(במסכת מגילה יב:) האם משבט יהודה מוצאו שנאמר "איש יהודי" או משבט מבנימין שנאמר "איש

ימיני" (אסתר ב' ה').

59. "ויאמר המלך אחרוש לאסתר המלכה ולמרדכי היהודי הינה בית המן נתתי לאסתר ואתו תלו

על העץ על אשר שלח ידו ביהודים ואתם כתבו על היהודים כטוב בעיניכם בשם המלך" (אסתר ח, ז-

ט).